

Апстракт: Павле Васић је био комплексна личност: сликар, научник, професор, уметнички критичар, али је сликарство било и остало његова највећа љубав. Насликао је велики број акварела, уља, графика, написао велики број књига, студија, чланака и приказа изложби. Учио је сликарство у Уметничкој школи у Београду, код Бете Вукановић, Петра Добровића и Илије Шобајића, а потом код Јована Бијелића. Портрети су били веома значајни у његовом опусу, а богатство и складност боја показивали су његов поетски сензибилитет и стилски га сврставали у поетски реализам.

Кључне речи: Павле Васић, сликар, научник професор, критичар, портрет, акварел, боја, поетски реализам

Личност Павла Васића (1907–1993) изузетно је комплексна по разноврсним пољима његовог интересовања и бављења различитим, али сродним областима уметности. Широко образован, био је сликар, научник, професор, уметнички критичар и насликао је око 250 уља, хиљаде цртежа и акварела, урадио тридесетак графика, нацрте за костиме, илустрације, чак и неколико зидних слика (Павле Васић – сведок епохе 1993: 3). Написао је тридесетак књига, више од 3.000 студија, чланака, приказа изложби (Васић, Вера 2023). Но, највећа његова љубав било је и остало је сликарство. Од ране младости волео је да црта, те му је као ученику шестог разреда III мушке гимназије у Београду, професор цртања сликар Драгомир Глишић, запазивши његов дар, саветовао да се упише у Уметничку школу у Београду (Павле Васић – сведок епохе 1993: 6–7). После пријемног испита, као редовни и ванредни ученик учио је између 1922. и 1924. године сликарство код Бете Вукановић, Петра Добровића и Илије Шобајића. Ови уметници подучили су младог ученика на различите начине и утицали су на његов развој. Тако је преко Добровића добио увид у кубизам, а од Шобајића је напредовао у цртежу. Из тог времена потичу бројне скице, цртежи и графике, као и акварели које је млади ученик урадио с разноврсним темама. Инспирисала су га књижевна дела која је читао (романи, народне песме), али и сцене из свакодневног живота у школи, на улици, које осим уметничке данас имају и документарну вредност (Павле Васић – сведок епохе 1993: 8–9). О школовању у Уметничкој школи сâм Павле Васић је писао да се у њој стицало интересовање за форму и чврстину структуре, али и да се и гајио изванредан карактер заједништва, као одраз школе (Васић 1991: 43, 40).

У Уметничкој школи Павле Васић је упознао бројне сликаре, као Радојицу Живановића Ноа, Милену Павловић Барили и стекао различите пријатеље. Редовно је одлазио на представе, нарочито у Народном позоришту, посећивао концерте, пошто је научио да свира клавир, што је све утицало не само на његово опште образовање и грађење његове личности, већ је било извор његових ликовних инспирација.

Решен да настави своје даље уметничко усавршавање, Павле Васић се 1925. године, после завршене матуре, уписао на Правни факултет и пошао на приватне часове код сликара Јована Бијелића. Захваљујући једном чланку Милоша Црњанског о Бијелићу и његових слика које је видео, Васић је изабрао баш овог уметника за свог будућег учитеља (Васић, Вера 2023: 10). Истовремено, Павле Васић је студирао, радио у Касационом суду и све своје слободно време проводио цртајући према упутствима свог новог професора. Запамтио је његове савете, од којих је први био да све што је раније радио заборави и одбаци и да треба да слика само по природи (Васић 1990: 238). Најпре је цртао мртве природе, скулптуре, затим портрете, актове, а потом је с професором сликао природу и пределе.

Цртао је најпре угљеном па је постепено дошао до уљаних боја, сликао је од мртве природе, до портрета рођака, пријатеља, решавајући различите проблеме које му је Бијелић постављао: композиционе, валерске, однос светлости и сенке. Године 1928. Васић је насликао изузетну слику: Портрет мушкарца (Драгољуб Биба Дамњановић), који се налази од 1973. године у сталној поставци Народног музеја (Сл. 1). На тој слици се најбоље виде све одлике и достигнућа младог уметника, који је зналачким моделовањем, с примесама кубизма, следио тадашња схватања свога учитеља, Јована Бијелића (Павле Васић – сведок епохе 1993: 11).

Павле Васић је први пут учествовао на Првој јесењој изложби у новоотвореном салону „Цвијета Зузорић“ с портретом брата Ратимира Стојановића, а затим и на Првој пролетњој изложби. Убрзо потом, видевши његову слику, портрет Босе Алкалај, Јован Бијелић му је рекао да више нема шта код њега да учи, те је Павле Васић почео сам да се усавршава и да истражује.

После завршетка студија права, служења војске и запошљавања у Градској контроли 1932. године, наставио је интензивно да слика портрете. Извесну прекретницу у његовом сликарству представља портрет Звездана Вујадиновића (Сл. 2.), у којем се одвојио од Бијелићевог стила и успео да створи сопствени израз кроз другачији склад облика и боје, односа светлог и тамног, волуминозност маса. На слици преовладава боја, којом је сликао, формирао облике, постигао волуминозност, а контрастима боја остварио је дубину простора. (Павле Васић – сведок епохе 1993: 13).

Осим портрета, Павле Васић је сликао аквареле предела и пејзаже, у којима је с лакоћом бележио природу (Сл. 3). Истовремено, његова истраживања и тражења сопственог сликарског пута кретала су се од експресионистичких до претежно колористичких израза, а испитивао је и графичке технике као што је линорез и проширивао је своју тематику. Његове графике и кад приказују ангажоване теме, припадају поетском реализму, како су говорили савремени ликовни критичари (Павле Васић – сведок епохе 1993: 15).

Посебну тему Васићевог сликарства представљали су војници и униформе, за које се интересовао од детињства и током читавог живота. Потписао је из војничке породице и по оцу и по мајци, те је пратио од најранијег детињства ратна догађања кроз која је Србија пролазила од Балканских ратова па надаље. На његовим сликама су се од 1935. године појављивали војници, а од тада је започео континуирано да бележи изглед и прати промене на војним униформама, посебно српске војске. Као резултат ових интересовања објавио је 1981. књигу „Униформе српске војске 1808–1919“ коју илуструју цртежи и акварели, значајни као ликовна, уметничка дела, али и због своје документарне вредности (Васић 1981).

Важан догађај у животу као и у уметности Павла Васића представљало је његово заснивање породице, почетком 1936. године. Нов начин живота и ново окружење донели су бројна нова дела; портрете, мртве природе, пејзаже, у којима су преовлађивале разигране боје. Посебно су акварели одисали лепотом и прозирношћу боја, нежним прелазима и светлим тоновима. Урадио је и серију студија, историјског садржаја, посвећених Карађорђу, као предлог за фреске у Народној скупштини у Београду (Павле Васић – сведок епохе 1993: 16–17).

Од 1936. године, заједно с другим младим реалистима, бојкотовао је изложбе у Павиљону „Цвијета Зузорић“ и почео је да сарађује с новим часописом „Уметнички преглед“ који је издавао Музеј краља Павла, а покренуо га је Милан Кашанин. Тада је започело његово трајно интересовање за историју уметности коју је уписао на Филозофском факултету према савету Милана Кашанина. После боравка у Паризу, 1938–1939. године, кад је упознао бројна ремек-дела сликарства, поново уз подршку Кашанина, постао је асистент Музеја кнеза Павла и члан Уређивачког одбора часописа „Уметнички преглед“ (Васић, Вера 2023: 10–11).

Од почетка па до краја Другог светског рата, Павле Васић се налазио у заробљеништву, у Италији и Немачкој, где је, трудећи се да преброди тешке године, интензивно сликао аквареле, бројне портрете, а затим је осликао зидове мале капеле и насликао ликовне за позориште (Павле Васић – сведок епохе 1993: 18–20).

По повратку из заробљеништва, наставио је да слика људе и свет око себе на себи својствен начин, не припадајући тада актуелном со-

цијалистичком реализму. Истовремено је завршио студије историје уметности, 1947. године, 1950. почео је да предаје на Академији за примењену уметност, а 1956. је докторирао. Предавао је на различитим академијама, факултетима, али је истовремено писао чланке и књиге из историје уметности и неуморно, сваке недеље током три деценије, писао је ликовне критике. Павле Васић, и поред интензивног бављења историјом уметности и писањем, није престајао да слика, тако да су његови цртежи и акварели често излагани, нарочито на самосталним изложбама (Васић, Вера 2023: 10–15).

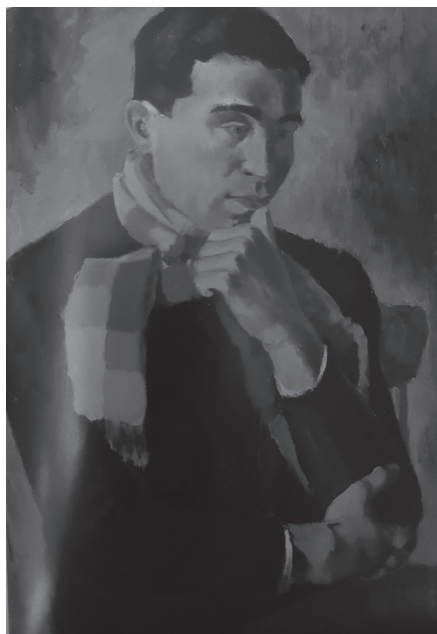
Његови портрети су, може се рећи, представљали најважније теме и достигнућа у целокупном његовом стваралаштву. У њима је Васић сједињавао и показивао сва своја схватања; на плану композиције и распореду маса, цртежа, форме коју остварује контрастима светлог и тамног (Сл. 4). Посебан значај имала је боја, увек складна, која је одавала поетски сензибилитет и уметника стилски сврставала у поетски реализам (Сл. 5) (Павле Васић – сведок епохе 1993: 22–23).

Велика ретроспектива сликарства Павла Васића била је приређена 1993. године у Народном музеју под насловом „Павле Васић – сведок епохе“ на којој је било изложено, према избору самог уметника, 129 цртежа, графика, акварела и уља, насталих од 1923. до 1993. године. Уводну студију, каталог, организацију изложбе и пратећи научни апарат урадила је кустос музеја Љубица Миљковић.

Овом ретроспективом заокружена је уметничка делатност Павла Васића и на најбољи начин приказана је целокупна, комплексна личност и широка интересовања која је овај уметник поседовао. Иако је главна преокупација Павла Васића била је уметност уопште, основна, најважнија, прва и последња љубав била је и остала – сликарство. Символично, овај велики сликар и уметник, отишао је дан после отварања велике ретроспективе слика, 12. марта 1993. године.

ЛИТЕРАТУРА

- Васић, Вера, *Библиографија Павла Васића*, Библиотека Библиографије, Београд Алма 2023.
- Васић, Павле, „Бранко Шотра“, Уметничка галерија БиХ, Сарајево 1991.
- Васић, Павле, „Записи о Јовану Бијелићу“, Доба уметности, Студије и чланци, Ваљево 1990, 238.
- Васић, Павле, *Униформе српске војске 1808–1919*, Просвета, Београд 1981.
- Павле Васић – сведок епохе, каталог изложбе: Љубица Миљковић, Београд 1993.

Портрет мушкарца,
Драгољуб Биба Дамњановић, 1928.

Звездан Вујадиновић, 1932.

Околина Панчева, 1933.

Марина, 1951.

Барбара, 1993.

Mirjana Gligorijević Maksimović

Pavle Vasić the Painter

Summary

Pavle Vasić was an extraordinarily complex person with diverse interests, working in different yet related branches of art. Having acquired a broad education, he was a painter, scholar, professor, and art critic. He painted over 250 oils on canvas, thousands of drawings and watercolours, around thirty prints, costume designs, illustrations, and even a few murals. He authored around thirty books, over 3,000 studies, papers, and exhibition reviews. Painting, however, was always his greatest passion. He loved to draw even as a child and, from 1922 to 1924, he studied painting at the Art School in Belgrade, learning from Beta Vukanović, Petar Dobrović, and Ilija Šobajić. He was often inspired by the literary works he read (both novels and epic poetry), as well as scenes from everyday life at school and on the streets, which, besides their artistic merit, now also hold documentary value.

In 1925, having graduated from high school, Pavle Vasić enrolled at the Faculty of Law and took up private lessons with the painter Jovan Bijelić. He began displaying his works – predominantly portraits – at the recently opened Cvijeta Zuzorić Salon and the Spring Exhibitions. He also painted watercolour landscapes, dabbled in printmaking techniques such as linocut, and expanded his range of themes.

A favourite theme in Vasić's art was soldiers and uniforms, a childhood interest that retained its appeal throughout his life. In 1935, he began continually recording the appearance of and following changes in military uniforms, especially those worn by the Serbian army. As a result of this interest, he published the book *Uniforms of the Serbian Army 1808–1919* (1980, Prosveta), with watercolour illustrations relevant both for their documentary value and as artworks. From 1936 onward, he painted still lifes and landscapes in playful colours. The watercolours, in particular, exuded beauty and translucency of colour, soft transitions, and pale tones. He also painted a series of studies with historical content dedicated to Karađorđe as a proposal for frescoes to be painted at the National Parliament in Belgrade.

Starting in 1936, he was a contributor to the new magazine *Umetnički pregled* [The Art Review], launched by Milan Kašanin and published by Prince Paul's Museum. It was then that his enduring interest in art history began, and he enrolled in the Art History Program at the Faculty of Philosophy. After a stay in Paris, he became an assistant at Prince Paul's Museum and a member of the Editorial Board of *Umetnički pregled*.

Pavle Vasić spent the entirety of World War II as a prisoner-of-war in Italy and Germany. Trying to weather those stormy years, he feverishly painted watercolours and numerous portraits before moving on to frescoing the walls of a small chapel and painting images for the theatre. When he returned from captivity, he continued painting people and the world around him in his distinctive way, defying the prevalent trend of social realism. He graduated in art history in 1947. He began teaching at the Academy of Applied Arts in 1950, and received his Ph. D. in 1956. He taught at various higher education institutions, wrote art-historical papers and books, and tirelessly – every week for three decades – published art reviews. Despite his intensive art-historical and writing pursuits, Pavle Vasić never gave up painting, and his drawings and watercolours were often on display, especially at solo exhibitions.

His portraits – one can safely say – were the most important theme and achievement in his entire opus. In them, Vasić united and revealed all of his views – in terms of composition and arrangement of the mass, draughtsmanship, and the forms he achieved by contrasting light and dark. Colour, always harmoniously combined, played a particularly significant role, betraying a poetic sensibility and determining the artist's style as poetic realism.

A grand retrospective exhibition of his art was held in 1993 at the National Museum. It was titled "Pavle Vasić – A Witness to an Era" and showcased the artist's own selection of 129 drawings, prints, watercolours, and oils-on-canvas made from 1923 to 1993.

This retrospective rounded off the artistic career of Pavle Vasić, aptly capturing the artist's complexity, versatility, and broad range of interests. However, although art in general was and always remained Pavle Vasić's principal preoccupation, his first and last love was painting.

Symbolically, this great painter and artist left us a day after his grand retrospective opened, on 12 March 1993.

Keywords: Pavle Vasić, painter, scholar, professor, critic, portrait, watercolor, color, poetic realism

Примљено: 12. 5. 2024.

Прихваћено: 31. 1. 2025.